

λειτέραν σπουδὴν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τελείας ἐπιτυχίας. Διὰ τοὺς λόγους τούτους πιθανῶς δὲν θελοῦσιν αὐξήσει τὸ χρέος αὐτῶν κατὰ λόγον τῶν 100 ἑκατοντακισμυρίων λιρῶν ἐτησίως. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δύνανται οἱ Ἀγγλοὶ νὰ ἐπιχειρήσωσι πόλεμον τοσοῦτω μακροχρόνιον ὅσον ὑπῆρξε καὶ ὁ κατὰ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, χωρὶς νὰ ἐπιβαρυνθῶσι μὲ πλείοτερα χρέη ἢ ὅσα ἐπιβαρύνθησαν κατὰ τὸν γιγάντιον ἐκείνον ἀγῶνα. Δύνανταί δέ τις βεβαίως νὰ βασισθῇ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ ἐπὶ τῆς σχετικῆς αὐξήσεως τῶν φόρων.

Ἐξέθηκα ταῦτα, οὐχὶ κομποδρημοσύνης χάριν, ἀλλ' ἵνα καταδείξω ὅποια τις ἡ θέσις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐὰν οἱ Ἀγγλοὶ περιστείλωσι τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν δικαίων, ἐὰν δὲν ἐκτελέσωσι τὸ καθήκον αὐτῶν, αἰτία τούτου θέλει εἶσθαι οὐχὶ ἡ ἔλλειψις δυνάμεων, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον ὅτι διὰ πολιτικούς λόγους ἢ καὶ ἔνεκα ῥαθυμίας δὲν ὑπῆρξαν ἱκανοὶ ἀρκούντως, ὅπως ὀργανίσωσιν ἐγκαίρως τοὺς μεγίστους αὐτῶν πόρους.

(Ἐκ τῆς Σαββατῆας τοῦ Λονδίνου).

Ο ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΚΑΙ Η ΚΑΤ' ΑΥΤΟΝ ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΤΩΝ ΜΙΣΤΩΝ
ΕΝ ΤΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑΙΣ ΠΡΑΞΕΣΙΝ.

Ἐκάστη ἀνθρωπίνη κοινωνία καλῶς ὀργανισμένη κέκτηται ἰδίαν τάξιν, ἰδίους νόμους καὶ ἰδίαν κυβερνητικὴν ἐξουσίαν, δι' ἧς ὑποστηρίζεται ἡ εὐταξία καὶ οἰκονομεῖται ἡ ζωὴ τῆς ὅλης κοινότητος. Ὅπου δὲ ἡ τοιαύτη ἐξουσία ἐπικρατεῖ, ἐκεῖ προϋποτίθεται οἰκοθεν ἀναγκαία ἡ ὁμοθυμία εἰς αὐτὴν ὑποταγὴ πάντων τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας. Ἐὰν δὲ συνάμα καὶ τοῦτο ὑπ' ὄψιν ληθῇ, ἐν ποίᾳ δὴ λονότι σχέσει εὐρίσκεται ἡ κυβερνητικὴ ἐξουσία πρὸς ἅπαντα τὰ μέλη τῆς κοινότητος, ἐξ ἧς πηγάζουσιν τὰ δικαιώματα αὐτῆς, ποῦ αὕτη συγκεντροῦται, εἰς ἐν δηλαδὴ πρόσωπον, εἰς τινὰ ἢ εἰς πάντα τὰ συγκροτοῦντα τὴν κοινωνίαν, τότε ἡ μορφή τοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ παρουσιάζεται διάφορος, νῦν μὲν μοναρχικὴ, νῦν δὲ ἂν ἰπροσωπευτικὴ, ἥτις ἀναλόγως ἐκδηλοῦται ὑπὸ διάφορα πάλιν εἶδη (ὡς ἀριστοκρατικὴ, δημοκρατικὴ κ.λ.).

Ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, οὕσα ὡσαύτως ὁρατὴ κοινωνία ἀνθρώπων, κέκτηται μὲν ὥσπερ καὶ ἡ πολιτικὴ τὴν ἑαυτῆς τάξιν, καὶ τὴν ἰδίαν κυβερνησιν καὶ ἐξουσίαν, εἰς ἣν ὀφείλουσιν ὑποτάσσεσθαι πάντα αὐτῆς τὰ μέλη· ἀλλ' ὅμως ὡς βασιλεία

οὐχὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὴν ἑαυτῆς σκοπὸν καὶ τὰ μέσα οὐδαμῶς δύναται νὰ παρὰβληθῇ πρὸς τὰς ἐγκοσμίους βασιλείας, ἥκιστα δὲ δύναται νὰ κριθῇ ἡ μορφή τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς καὶ τοῦ ὀργανισμοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς ἐκείνας, αἵτινες συνήθως τίθενται ὡς βάσις ἐν σκέψεσι καὶ μελέταις, ἀφορώσαις τὸν ὀργανισμὸν τῆς πολιτείας. Διότι, ὡς ὁδήγηται τελεία καὶ ἂν θεωρηθῇ κατὰ τὸ εἶδος αὐτῆς ἡ πολιτεία, ὡς ὁδήγηται καλῶς καὶ ἂν ἀνταποκρίνηται εἰς τὸν καιρὸν, εἰς τὸν τόπον καὶ εἰς τὰς λοιπὰς περιστάσεις, οὐδεὶς ποτε δικαιούται νὰ λάβῃ ταύτην ὡς πρότυπον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ, οὗτινος αἱ ἀρχαὶ κατεβλήθησαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐθεμελίωσεν αὐτήν, διὸ καὶ ὀφείλουσι διηνεκῶς νὰ τηρῶνται ἀμετάβλητοι. Διὰ ταῦτα ἐν ταῖς περὶ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ μελέταις ἄτοπον φαίνεται τὸ ζήτημα, τὸ ἄλλως συνηθέστατον παρὰ τοῖς δυτικοῖς θεολόγοις, ὅποια τις δηλαδὴ πρέπει νὰ ᾖ ἡ τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου μορφή, μοναρχικὴ (ἣν ὑπερασπίζονται οἱ ὑπεράλπειοι), ἢ δημοκρατικὴ (ἥτις ἐστὶν ἐν τῇ διαμαρτυρήσει ἐπικρατοῦσα), ἢ ἄλλη τις ἑτέρα, ἥτις καὶ μᾶλλον προσιδιάζει καὶ ἐμπρέπει τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀτοπον καὶ ἀδικον, λέγομεν, φαίνεται τὸ ζήτημα τοῦτο ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἂν μάλιστα τοῦτο προκαλῆται ὑπὸ τῆς προσπάθειας, ὅπως δικαιολογηθῇ καὶ ἐκτιμηθῇ ὁ τρόπος τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως διὰ τῆς ἀξίας τοῦ εἶδους τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἀλλ' ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ὑπάρχει καὶ ἑτέρα τις ὄψις, ἥτις εἶναι ἀξία ὄντως τῆς πλήρους ἡμῶν προσοχῆς καὶ μελέτης, ἡ ὄψις, ἥτις ἄπτεται τῶν θεμελιωδῶν βάσεων τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, ἢ ἄλλως αἱ σχέσεις ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς πράξεις καὶ αἱ σχέσεις τοῦ δικαιώματος τῶν πιστῶν τοῦ νὰ συμμετέχωσιν ἐν αὐταῖς. Τὰ δύο ταῦτα ζητήματα, τὸ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τὸ τῆς συμμετοχῆς τοῦ ποιμνίου, εἶναι στενῶς πρὸς ἀλλήλα συνδεδεμένα. Ἐκ τούτου, ἐὰν ἀκριβῶς καὶ συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας προσδιορισθῇ ἡ σχέσις καὶ τὸ δικαίωμα τῆς συμπράξεως ταύτης, τότε διὰ τοῦ τοιούτου προσδιορισμοῦ δίδεται καὶ εἰς τὸ πρῶτον ζήτημα ἡ δέουσα ἀπάντησις.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ περὶ τοῦ δικαιώματος τῶν ποιματινομένων ζήτημα ἵνα οὗτοι συμμετέχωσι τῶν ἐκκλησιαστικῶν πράξεων, συνδέεται οὐσιαστικῶς μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς Ἐκκλησίας, ἔπεται ὅτι πᾶσα διαστρωτὴ ἢ μονομερὴς αὐτοῦ ἔρευνα καὶ παράστασις συνεπάγεται κατ' ἀνάγκην ἀνώμαλον θεωρίαν ἐφ' ὅλου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς τοῦτο γίνεται πράγματι δῆλον ἐκ τῶν χριστιανικῶν ἐκείνων και-

νοτήτων, αἵτινες διέφθειραν τὴν ἀγνότητα τῆς οἰκουμένης ὀρθοδόξιας ἐν τῇ περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίᾳ. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ὡς κοινωνία ἐξ ἀνθρώπων συνισταμένη, ἐν οἱζυήποτε ἐννοίᾳ καὶ ἂν ἐννοηθῇ, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τὸν ἐαυτῆς ὀργανισμόν καὶ τοὺς ἰδίους νόμους, πρὸς οὓς ἀδιαχωρίστως συνάπτεται ἡ κανονικῶς συντεταγμένη ἐκκλησιαστικὴ αὐτῆς καὶ ἡ κυβερνητικὴ ἐξουσία, ἥτις οἰκονομεῖ τὴν ζωὴν τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς θεοσδότους αὐτῆς θεσμούς. Ἐκ τούτου ἀναγκαίᾳ παρίσταται ἐν αὐτῇ ἡ διάκρισις τῶν πιστῶν εἰς δύο τάξεις, εἰς τὴν τάξιν τῶν κυβερνούντων καὶ τὴν τῶν κυβερνωμένων, εἰς τὴν τῶν ποιμένων καὶ τὴν τῶν ποιμαινομένων. «Καθὰπερ γὰρ ἐπὶ τῶν στρατοπέδων, λέγει ὁ θεὸς Χρυσόστομος, οὐ πάντες εἰς ἓν εἶδος στρατεύονται, ἀλλ' ἐν διαφόροις τάγμασιν, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁ μὲν εἰς διδασκάλου τάξιν, ὁ δὲ εἰς μαθητοῦ ὁ δὲ εἰς ἰδιώτου»¹, διότι καὶ αὕτη παρουσιάζεται ἐπὶ τῆς γῆς ὡς Ἐκκλησία στρατευμάτων. «Μὴ πάντες Ἀπόστολοι; μὴ πάντες προφῆται; μὴ πάντες διδασκαλοὶ;» (Α' Κορινθ. ιβ', 19). Ὅσοι δὲ διαφοροὶ καὶ ἂν ὑπάρχωσιν αἱ θεωρίαι καὶ αἱ γνώμαι, αἵτινες ὑφίστανται περὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ, ἡ ἀνάγκη τῆς τοιαύτης διακρίσεως τῶν μελῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξίσου ὑπὸ πάντων ἀναγνωρίζεται (ἡ καὶ φαίνεται ἐπαισθητῇ) ἐν ἐκάστη χριστιανικῇ κοινωνίᾳ, ἄρκετ' μόνον αὕτη νὰ ὑπάρχῃ ἐν ἐνεργείᾳ ὡς κοινωνία νομικῶς συντεταγμένη καὶ ζῶσα. Ἀλλ' ἄρα γε ὁποῖα τις ὀφείλει νὰ ᾔσῃ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ σημασία τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς ἐξουσίας τῶν ποιμένων ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁποῖαν σημασίαν λαμβάνουσιν ἐνταῦθα τὰ δικαιώματα τῶν ποιμαινομένων; Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὡς ἐκ δύο ἄκρως ἀντιθέτων προτάσεων συγκείμενον ἔχομεν ὡσαύτως δύο εἰς τὰς προτάσεις ταύτας ἀνταποκρινομένας ἀπαντήσεις, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν περὶ τούτου διδασκαλίαν τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἡ δὲ εἰς τὴν τῶν Διαμαρτυρουμένων. Προτάττοντες οὖν εὐθὺς τὰς ἀπαντήσεις ἡμῶν, ἐπιφέρομεν ἐφεξῆς τὴν περὶ τούτου διδασκαλίαν τῆς ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ὁ ἐκ τοῦ ἡμιπελαγισμοῦ μορφωθείς χαρμακτῆρ τῶν ἀρχῶν τοῦ ῥωμαιοκαθολικοῦ συστήματος, ὁπερ διεκανόνισεν ἐν τῇ Δύσει τὴν χριστιανικὴν τῆς πίστεως ὁμολογίαν, χορηγῶν μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην μεσολάβησιν εἰς τὰς θείας πράξεις καὶ ἐνεργείας, μετέβη οὗτος καὶ εἰς τὴν περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίαν. Ἡ ὁρατὴ ἀν-

θρωπίνη ὄψις τῆς Ἐκκλησίας ἔλαβεν ἐν αὐτῇ μείζονα καὶ ὑπερβολικὴν σημασίαν, διότι ἡ ὁρατότης, ἀναγνωρισθεῖσα ὡς ἀπόλυτον αὐτῆς γνώρισμα, ἔχον ἀσθυστότατον σημασίαν ἄνευ τινὸς σχέσεως καὶ συνδέσμου πρὸς τὴν ἀόρατον αὐτῆς πλευρὰν¹, φυσικῶς ἔπρεπε νὰ ἀπαιτήσῃ ὁρατόν τι κέντρον τῆς ὁρατῆς αὐτῆς ἐνότητος, ὁρατὴν τινα δηλονότι τῆς Ἐκκλησίας κεφαλὴν, ἥτις ἔμελλε νὰ ᾔσῃ ἡ πηγὴ τῆς ἐνότητος καὶ ἡ οὐσιώδης συνθήκη πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης, τῆς κρίσεως κτλ. Πᾶς δὲ μὴ ἐνούμενος μετὰ τοῦ κέντρου τούτου δὲν ἀνήκει εἰς αὐτὸ ἐξωτερικῶς, οὐδὲ δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἂν ἐπόθει τὴν ἔνωσιν ταύτην εἰλικρινῶς². Λαβοῦσα τοιαύτην σημασίαν ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ ὁρατὴ αὕτη κεφαλὴ, ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ ἀπολαμβάνῃ ἐν αὐτῇ καὶ θείας αὐθεντείας καὶ κύρους, νὰ ᾔσῃ ἡ ἐνιαία πηγὴ ὅλων τῶν δικαιωμάτων τῶν χορηγηθέντων ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ θεμελιωτοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Τοιοῦτοτρόπως³ ἐν τῇ περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίᾳ τὸ ῥωμαιοκαθολικὸν σύστημα ἐκ πάντων τῶν τρόπων, ὑφ' οὓς ἡ Ἐκκλησία παρίσταται ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἰδιοποιήθη κατ' ἐξοχὴν ἐκεῖνον, δι' οὗ αὕτη παρίσταται μόνον ὡς βασιλεῖον καὶ κατεσκευάσεν ἐκ τῆς ἐννοίας ταύτης πλήρη μοναρχίαν, ἔχουσιν ἐπὶ κεφαλῆς τὴν παπυσίνην μετ' ἀλανθάστου ἐξουσίας. Ἐν τῇ ὁπάρξει τοιοῦτου ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ βεβαίως δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ σημασίας καὶ συμμετοχῆς τῶν πιστῶν ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς πράξεσιν, ἀφ' οὗ καὶ αὕτη ἡ ἱεραρχία δὲν ἔχει ἐνταῦθα πραγματικὰ δικαιώματα, ἡφ' οὗ πάντες οἱ ἐπίσκοποι ὑφίστανται μόνον ὡς τοποτηρηταὶ (vicarii) τοῦ πάπα. Τὸ ποίμνιον ἐντελῶς διατελεῖ ἀποκεχωρισμένον καὶ μηδαμῶς μετέχον τῶν ἐκκλησιαστικῶν πράξεων, διότι αὗται συγκεντροῦνται μὲν εἰς τινα κληρον, οὗτος ὅμως ἐνεργεῖ ἐν πλήρει ἐξαρτήσει ἀπὸ τοῦ πάπα³.

¹) Οἱ ῥωμαιοκαθολικοὶ θεωροῦσι τὴν Ἐκκλησίαν ἀπλῶς μόνον ὡς κοινωνίαν. — "Ecclesia est populus fidelis per universum orbem dispersus." (Cath. Rom. 1, 10, 2.)

²) Bellarm. libr. 3, de Eccl. c. 5.

³) Πρὸς παράστασιν τῆς τοιαύτης ἀποξενώσεως τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔργα δύναται τις νὰ προβάλῃ τὴν παθητικὴν καὶ ὅλως μηχανικὴν αὐτοῦ σχέσιν πρὸς τὰ τῆς θείας λατρείας, ἥτις τελεῖται ἐν ἀκαταλήπτῳ διὰ τοὺς λαοὺς γλώσση καὶ ἐν ᾗ αἱ ἐνεργεῖαι τοῦ λειτουργοῦ καὶ αἱ προσευχαὶ οὐδόλως συμπέπτουσι τὴν ἡπαγόρευσιν τοῦ νὰ μελετῶσιν οἱ κοσμικοὶ τὸν

1) Ὁμιλ. Ε' εἰς τὴν Β' πρὸς Τιμόθ.

Εἰς τὴν ῥωμαιοκαθολικὴν ταύτην θεωρίαν τελείαν ἀντίθεσιν ὡς πρὸς τοῦτο περικύπτειν ἡ περὶ Ἐκκλησίας καὶ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ διδασκαλία τῶν Διαμαρτυρομένων. Ἡ πανθεϊστικὴ θεωρία ἐπὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας μηδεμίαν σημασίαν καὶ ἀξίαν δίδουσα εἰς τὰς ἠθικὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, ἠνάγκασε τοὺς Διαμαρτυρομένους ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἀκρότητας τῶν ῥωμαιοκαθολικῶν ἀρχῶν νὰ ἐπεκτείνωσι πρὸς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν ὡς πρὸς τὰς ἐνεργείας αὐτῆς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ δικαιοδοσίᾳ. Ἡ ἄμεσος, ὡς διςχυρίζονται, ἐπενέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπερ ἄνωθεν μεταδίδεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, συνετίθει αὐτὸν, χορηγεῖ αὐτῷ πίστιν καὶ πάντα τὰ ὅρα τῆς χάριτος, ἐπιτελεῖ ὅλον τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας ἄνευ τινὸς ἀνθρωπίνης συμπράξεως καὶ τέλος καθίστησι περιττὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ὑπαρξίν τῆς ἱεραρχίας καὶ αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, ὡς δρατοῦ Θεοῦ ἰδρύματος, οὐτιώδους καὶ ἀναγκαίου πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Τοιούτῳ τρόπῳ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὑπερβολικὴν σημασίαν τῆς ἀνθρωπίνης μεσολαβήσεως καὶ τῆς δρατῆς ὀψεως τῆς Ἐκκλησίας, ὡς εἶδομεν ἐν τῷ ῥωμαιοκαθολικισμῷ, ἀνεφάνη παρὰ τοῖς Διαμαρτυρομένοις ἡ διδασκαλία περὶ τῆς καθολικῆς ἱερωσύνης καὶ περὶ τῆς ἀοράτου Ἐκκλησίας, ἥτις συνίσταται ἐκ μόνων τῶν ἁγίων, τουτέστιν ἐκ τῶν ἀληθῶς πιστευόντων καὶ σωζομένων, τῶν ἐγνωσμένων μόνον τῷ Θεῷ. Τί λοιπὸν μετὰ ταῦτα σημαίνει παρὰ τοῖς Διαμαρτυρομένοις Ἐκκλησία, ὡς δρατὴ κοινότης χριστιανῶν, ἢ ἄλλως ἢ οὕτω καλουμένη δρατὴ Ἐκκλησία; Αὕτη θεωρεῖται ὡς καρπὸς καὶ ὡς ἔκφρασις τῆς ἀοράτου Ἐκκλησίας, ἥτις τότε ἐκδηλοῦται καὶ λαμβάνει ὑπόστασιν διὰ τρόπον ἐξωτερικοῦ, ὅταν οἱ παρὰ τῷ Θεῷ ἐκλεκτοί, τὰ ἀληθῆ τῆς Ἐκκλησίας μέλη, ὁμολογοῦντα τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ διὰ ταύτης ἀμοιβαίως ἀναγνωρίζοντα, συνενῶνται εἰς δρατὴν τινα κοινωνίαν, ὅπως εὐχερέστερον διὰ τῶν συνημμένων αὐτῶν ἐνεργειῶν ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ τῆς Ἐκκλησίας ¹.

Οὕτως ἡ δρατὴ Ἐκκλησία παρὰ τοῖς Διαμαρτυρομένοις δὲν εἶναι ἔργον Θεοῦ, ἀλλὰ καθαρῶς ἀνθρώπινον, αὐτοπροαίρετος σύνδεσμος ἀνθρώπων, κεκτη-

μένων διάφορα δικαιώματα (*societas aequalis*), σύνδεσμος ἐδραζόμενος ἐπὶ τῆς ἐλευθέρως τῶν μελῶν συμφωνίας, ὥσπερ παρόμοιαι κοινωνίαι ἀνθρώπων, αἵτινες συγκροτοῦνται πρὸς σκοποὺς βιωτικούς. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς ἐπίτευξιν τῶν κοινωνικῶν τούτων σκοπῶν ἀπαιτοῦνται ὁρισμένα μέσα, ἅτινα τιθενται καὶ ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς κοινῆς θελήσεως πάντων τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ ἐν αὐτῇ ὄργανον, ἐκφράζον οἰκοθεν τὴν θέλησιν τῆς κοινότητος καὶ ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς ἐνεργοῦν. Τὸ ὄργανον τοῦτο εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ κυβέρνησις, ἥτις, φαίνεται, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἐξουσία ἀντιπροσωπευτικὴ, ἐκπηγάζουσα οὐχὶ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ λαοῦ θελήσεως ¹. ἐκ τούτου δὴλον, ὅτι ἕκαστος ποιμὴν κατὰ μέρος θεωρεῖται μόνον ἀντιπρόσωπος τοῦ ἰδίου ποιμνίου, ἀντιπρόσωπος τῆς κοινωνικῆς θελήσεως καὶ τῶν δικαιωμάτων, ἅτινα κατὰ τὴν φύσιν τοῦ ἔργου ἀνήκουσιν εἰς ἕκαστον μέλος τῆς δρατῆς Ἐκκλησίας. Προφανῶς ἐν τοιοῦτῳ ἐκκλησιαστικῷ ὀργανισμῷ, ὃ μὲν λαὸς κέκτεται οὐσιώδη σημασίαν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ διοικήσει καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς πράξεσιν, οἱ δὲ ποιμένες δανεῖζονται μόνον ἐκ τοῦ λαοῦ τὰ ἴδια αὐτῶν δικαιώματα καὶ ἐνεργοῦσι μόνον ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ². Κατ' ἀντίθεσιν λοιπὸν πρὸς τὴν ἀπεριόριστον μοναρχίαν τοῦ παπισμοῦ οἱ Διαμαρτυρόμενοι εἰσήγαγον ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς αὐτῶν κοινότησι τὸ δημοκρατικὸν σύστημα καὶ συμφώνως πρὸς τὰς θεωρίας αὐτῶν παρέδωκαν εἰς χεῖρας τοῦ λαοῦ ἅπασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐκείνην ἐξουσίαν, ἥτις παρὰ τοῖς Ῥωμαιοκαθολικοῖς ἀθέσμως ἀπεδόθη τῷ πάπᾳ. Τὸ δὲ χωρογραφικὸν σύστημα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ, καθ' ὃ ὁ κοσμικὸς ἡγεμὼν εἶναι συνάμα καὶ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔχει τὴν ὑπερτάτην ἐπιτήρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πράξεων καὶ ὑποθέσεων (οἷον τὸ πρὸ πολλοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπικρατοῦν καὶ ἰσχύον σύστημα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ) εἶναι κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν Προτεσταντῶν νόμιμον καὶ δίκαιον κατὰ πάντα ³. Τοιαῦτα τὰ ἐπικρατοῦντα ἐν τῇ Δύσει

¹) *Ecclesia representativa*, cui illi tantummodo adnumerantur cives, qui publica auctoritate legati Ecclesiae prospiciunt (Vogtsch. theol. dogm. p. 3, c. 5).

²) *Certum est, nihilo plus juris habere presbyteria, quam ipse coetus credentium, a quo jus suum ad curanda, quae a multitudine commodè administrari nequeunt, adipisci debet, habent* (V. apud J. H. Boehmer *jus paroch.* 5, l. c. 2, § 26).

³) *Hactenus rex quilibet in quantum est Christianus, simul et sacerdos est, ac proinde ipsi non minus atque alteri Christiano committi ab Ecclesia potest*

λόγον τοῦ Θεοῦ· πρὸς δὲ τὴν ἀποξένωσιν τοῦ λαοῦ ἀπὸ πάσης συμμετοχῆς εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ποιμένων καὶ ἄλλα παρόμοια.

¹) Ὁ σκοπὸς τῆς δρατῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ σύμπραξις πάντων πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς πίστεως καὶ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς κοινῆς ἐνεργείας καὶ ὑπηρεσίας.

δύο ἀντίθετα συστήματα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ

Ἀλλ' ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ξένη τῶν θεωριῶν ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων (τοῦ ῥωμαιο-καθολικισμοῦ καὶ τῆς διαμαρτυρήσεως) ἐν τῇ καθολικῇ περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίᾳ, φυσικῶς δὲν δύναται νὰ παραλείψῃ στοιχεῖά τινα ἐκ τῶν προεκτεθεισῶν μονομερῶν θεωριῶν ὡς πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῆς ὀργανισμόν. Διὰ τοῦτο ἡ περὶ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ θεωρία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μέση τις ὁδὸς σχετικῶς πρὸς τὰς προεκτεθείσας θεωρίας. Παρὰ θέτομεν δ' ἐνταῦθα γενικὸν αὐτῆς διάγραμμα.

Καθὼς πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἠδὲκόησε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν μεσολάβησιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τουτέστι νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ νὰ συνενώσῃ αὐτὴν ὑποστατικῶς μετὰ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐξακολουθήσει τοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας, ἵνα προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐνήργησεν οὐχὶ ἀμέσως, ἀλλὰ διὰ τῆς ὁρατῆς καὶ ὑπ' αὐτοῦ θεμελιωθείσης ἐπὶ τῆς γῆς Ἐκκλησίας. Ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐποφῆς ἡ Ἐκκλησία διατελεῖ ἐπὶ τῆς γῆς διηνεκὲς καὶ συνεχὲς λειτουργήμα ἢ ἔργον αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦτο καὶ αὕτη καλεῖται σῶμα αὐτοῦ (Α', Κορινθ. ιβ', 27. Ἑφ. α', 23. δ', 12, κλπ.). Διότι διαμένων ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀόρατος κεφαλὴ τοῦ σώματος τούτου τῆς Ἐκκλησίας ἐνοικεῖ διηνεκῶς καὶ ἐνεργεῖ ἐν αὐτῇ· αὐτὸς πάντοτε καταυγάζει αὐτὴν τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας καὶ διατηρεῖ αὐτὴν ἀναμάρτητον· αὐτὸς ἀδιακόπως καθαγιάζει αὐτὴν τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος· αὐτὸς ἀόρατως κυβερνεῖ αὐτὴν ὡς βασιλεὺς, λαβὼν παρὰ Θεοῦ Πατρὸς πᾶσαν ἐξουσίαν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Ἀλλὰ ταύτην τὴν θείαν αὐτοῦ ἐνέργειαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τελεῖ διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατασταθέντων ὀργάνων. «Καὶ διὰ τοῦτο, ἀναφέρομεν αὐτολεξεῖ τοὺς λόγους τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἀνατολῆς πατριαρχῶν, ταῖς κατὰ μέρος ἐκκλησίαις, κυρίως οὖσαις ἐκκλησίαις καὶ ὑπὸ κυρίως μελῶν συνισταμένας, ἡγουμένους καὶ ποιμένας, καὶ ὅπως οὐκ ἐν καταχρήσει, ἀλλὰ κυρίως ἀρχὰς καὶ κεφαλὰς, τοὺς ἐπισκόπους ἔθηκε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς τὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν Ἀρχηγὸν καὶ Τελειωτὴν ἀπο-

episcopalis functio, si ad id fuerit idoneus. Hoc ipso enim nihil aliud agitur, quam ut id, quod in commune juris omnium est, quodque antea non nisi suo nomine privatim poterat, ex omnium consensu unus, publico omnium nomine et auctoritate possit exercere (αὐτ.).

ρώσας καὶ εἰς αὐτὸν τὴν ἐνέργειαν τῆς κατὰ τὴν κεφαλὴν χορηγίας ἀναβιβαζούσης δηλονότι»¹. Τοιοῦτοτρόπως ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ὁρατὴ οὔσα, ὡς κοινωνία τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, εἶναι ἐνταυτῷ καὶ ἀόρατος, ἔχουσα τὴν ἑαυτῆς κεφαλὴν, τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, διαφυλάττουσα ἀναλλοιώτως τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως, ἐμψυχουμένη διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ κεκτημένη θεῖα δικαιώματα, ἄφευκτα πρὸς τὴν αἰώνιον αὐτῆς ἐπὶ τῆς γῆς ὑπαρξίν καὶ τὸν σωτηριώδη προορισμόν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀόρατος τῆς Ἐκκλησίας ὄψις συνεφέπτεται τῆς ὁρατῆς μόνον διὰ μέσου τῆς θεοουστάτου αὐτῆς ἱεραρχίας, ὁπλον δὲ οὔτε ὑπάρχει, οὔτε δύναται νὰ λάβῃ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τόπον ἢ ἀπόλυτος ἐκείνη ἀνθρωπίνη ἐλευθερία ὡς πρὸς τὴν συμμετοχὴν τῶν πιστῶν, ὅποια τις παραχωρεῖται εἰς πάντας τοὺς πιστοὺς τῆς διαμαρτυρήσεως διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς περὶ καθολικῆς ἱερωσύνης. Ἐν ταύτῃ μόνῃ τῇ σχέσει ἡ ἱεραρχικὴ ἐξουσία εἶναι ἐξουσία ἀντιπροσωπευτικὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅτι ἡ ἱεραρχία χρησιμεύει ἐνταῦθα ὡς ὄργανον θείας ἐνεργείας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Κατὰ ταύτην μόνην τὴν ἔννοιαν οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας ὀνομάζονται λειτουργοὶ αὐτῆς, ὡς ἐνίοτε ὀνόμαζον ἑαυτοὺς καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι (Β' Κορινθ. γ', 4—6. Α' Κορινθ. γ', 5. 6. δ', 1).

Ἀλλ' ἐξ ἄλλου ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἁγίων Γραφῶν εἶναι σῶμα ἑνιαῖον. «Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἓν ἐστὶ, καὶ μέλη ἔχει πολλὰ, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ ἐνός, πολλὰ ὄντα, ἓν ἐστὶ σῶμα, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς» (Α' Κορινθ. ιβ', 12). Καθὼς ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι τότε τὰ καθέκαστα μέλη διατηροῦσι τὴν ζωὴν, καὶ ἅπαν τὸ σῶμα τότε μόνον ἀπολαμβάνει ὑγείας, ὅταν μεταξὺ ἀλλήλων δὲν κατατρέφεται πῶς ἢ κανονικῇ τῆς ζωῆς σχέσει, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ. Προσέτι τὸ καθόλου τῆς Ἐκκλησίας σῶμα τότε μόνον διατελεῖ ὑγίης, καὶ τὰ καθ' ἕκαστα μέλη τότε μόνον δύναται νὰ ἀπολαύσῃ πνευματικῆς ζωῆς, ὅταν μεταξὺ αὐτῶν τηρῆται στενὴ ἐνότης, ἥς ἐλλειπούσης, οὔτε ζωὴ οὔτε σωτηρία ὑφίσταται. Ἀλλ' ἡ ἐνότης αὕτη πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ὅχι τὸσον ἐξωτερικῇ, ὅσον ἐσωτερικῇ καὶ πνευματικῇ. Ὁρθῶς δ' ἡ ἐξωτερικὴ πρέπει νὰ χρησιμεύῃ ὡς ὁρατὴ καὶ αἰσθητὴ παράστασις τῆς ἐσωτερικῆς· ἄλλως δ' εἶπεῖν, ἡ ἐσωτερικὴ οὐδέποτε διὰ τῆς ἐξωτερικῆς ἐνότητος ὑποστηρίζεται ἢ ἀπ' αὐτῆς ἐξαρτᾶται, ἀλλὰ ταύναντιον ἡ ἐσωτερικὴ, συκιστῶσα τὸν ἀναγκαῖον ὅρον τῆς ἐξωτερικῆς, ἐμπεριέχεται ἐν αὐτῇ. Διότι ἡ

¹) Γράμματα τῶν Ἀνατ. Πατριαρχῶν ἄρθ. 10.

ἐνότητος τοῦ πνεύματος καὶ ὁ σύνδεσμος τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης εἰσὶ τὰ στοιχεῖα, ἅτινα συγκροτοῦσι τὴν μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀληθινὴν ἐνότητα, ἐνότητα οὐχὶ νεκρὰν καὶ μηχανικὴν, ἀλλὰ πλήρη ζωῆς καὶ ἐλευθερίας. «Ἵνα πάντες ἐν ὧσι· καθὼς σὺ, πάτερ, ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν» (Ἰωάν. ιζ', 21), εἰδέτο ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ περὶ τῶν ἰδίων μαθητῶν, καὶ διὰ τούτων τῶν λόγων τῆς δεήσεως εἰδείκνυε τὸ ὑψηλὸν πρότυπον τῆς ἐνότητος ταύτης, ἣτις πρέπει νὰ τηρῆται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ προσδιώρισε τὸν ὑπέρτατον κανόνα τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων, ἐν αἷς ὁρεῖλουσι νὰ εὐρίσκωνται ἅπαντα τὰ μέλη τῆς ἐαυτοῦ Ἐκκλησίας.

Τηροῦντες τοιαύτην στενὴν μεταξὺ ἀλλήλων ἐνωσιν ἅπαντες οἱ πιστοί, ὡς ζῶντα μέλη τοῦ ἐνιαίου σώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐμψυχούμενα διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης, δύνανται κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ὁρθοδόξου χριστιανισμοῦ νὰ λάθωσι ζῶσαν συμμετοχὴν ἐφ' ἅπασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνεργητικότητος, καὶ ἅπαντες ὁρεῖλουσι νὰ μεριμνῶσιν ὑπὲρ ἀλλήλων καὶ ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ καλοῦ τῆς Ἐκκλησίας, «καὶ εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη» (Α' Κορινθ. ιβ', 26). Πραγματικῶς ὁ Κύριος ὑπέδειξεν εἰς πάντας τὸ ἐαυτοῦ λειτουργημα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, προώρισεν εἰς ἕκαστον μέλος τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ ἐνέργειαν, χορηγήσας ἀναλόγως ταύτης χαρίσματα. Αὐτὸς ἔδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἱεραρχίαν, καὶ κατέστησε πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ «τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους» (Ἐφεσ. δ', 11, 12). Ἀλλ' ἄραγε δύνανται μέλη τινα νὰ μὴ ἐπιχορηγήσωσιν εἰς τὰ ἄλλα τὴν συνέργειαν αὐτῶν; Δύνανται ἡ κεφαλὴ νὰ εἴπῃ εἰς τὰ ἀσθενέστερα μέλη, «Χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω» (Α', Κορινθ. ιβ' 21). «Κατανοήσωμεν τοὺς στρατευομένους τοῖς ἡγουμένοις ἡμῶν, γράφει Κλήμης ὁ Ῥώμης εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κορίνθου ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀναφυσισῶν ἐν αὐτῇ ἐρίδων, πῶς εὐτάκτως, πῶς εὐεκτικῶς, πῶς ὑποταγμένως ἐπιτελοῦσι τὰ διατασσόμενα. Οἱ πάντες εἰσὶν ἑπαρχοί, οὐδὲ χιλιάρχοι, οὐδὲ ἐκατόνταρχοι, οὐδὲ πεντηκόνταρχοι, οὐδὲ τὸ καθεστῆς· ἀλλ' ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι τὰ ἐπιτασσόμενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἡγουμένων ἐπιτελεῖ. Οἱ μεγάλοι δέχα τῶν μικρῶν οὐ δύνανται εἶναι, οὔτε οἱ μικροὶ δέχα τῶν μεγάλων. Λάθωμεν τὸ σῶμα ἡμῶν ἡ κεφαλὴ δέχα τῶν ποδῶν οὐδέν ἐστιν, οὕτως οὐδὲ οἱ πόδες δέχα τῆς κεφαλῆς· τὰ δὲ ἐλάχιστα μέλη τοῦ σώματος ἡμῶν ἀναγκαῖα καὶ εὐχρηστά εἰσιν ὅλῳ τῷ σώ-

ματι· ἀλλὰ πάντα συμπνεῖ, καὶ ὑποταγῇ μὲν χρῆται εἰς τὸ σώζεσθαι ὅλον τὸ σῶμα»¹.

Πρὸς ποῖον ἄλλως σκοπὸν πάντες οἱ πιστοὶ συνδέονται εἰς ἓν ὅλον καὶ συνενοῦνται εἰς μίαν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς κοινῆς συμπράξεως εὐχερέστερον καταντήσωσιν οἱ πάντες εἰς τὸ προσωρισμένον αὐτοῖς μέτρον τῆς ἡλικίας; Διὰ ταῦτα τὰ μέλη τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὁρεῖλουσι κατὰ καθῆκον, ἵνα ἐν τῷ μέτρῳ τῶν ἰδίων δυνάμεων καὶ κατὰ τὸν βαθμὸν τῶν χαρακτηριζουσῶν ἕκαστον μέλος ὠρεῶν συνεργῶσιν εἰς τὸ ἐν καὶ κοινὸν ἔργον, διότι ἅπαντες οἱ πιστοὶ ἐκλήθησαν εἰς μίαν κοινὴν ἐνέργειαν, ἵνα δηλονότι «Αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστὸς, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβασόμενον διὰ πάσης ἀφ᾽ ἧς τῆς ἐπιχορηγίας, κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἑνὸς ἑκάστου μέρους, τὴν αὐξήσιν τοῦ σώματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ» (Ἐφεσ. δ', 15, 16).

Προστητάμενος τὴν ἐνότητα πάντων τῶν πιστῶν καὶ τὴν ἀγάπην ὡς θεμέλιον, καθ' ὃ πᾶς πιστός, ὡς ζῶν μέλος τῆς Ἐκκλησίας, δύνανται καὶ χρεωστεῖ ὁμοῦ μετὰ τῶν ποιμένων νὰ λαμβάνῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔργα, δι' αὐτῶν τούτων συνεπτυγμένως καθωρίσαμεν τὸν βαθμὸν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς τοιαύτης συμμετοχῆς καὶ συμπράξεως. Πρόκειται δ' ἡμῖν ἐφεξῆς νὰ ὀρίσωμεν τὴν ἐσωτερικὴν σημασίαν τῆς συμπράξεως ταύτης σχετικῶς πρὸς τὰ δικαιώματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ὅστις ἐστίν, ἵνα προαγάγῃ καὶ αὐξήσῃ τὰ ἐαυτῆς μέλη εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, ἔλαβε παρὰ τοῦ θεοῦ αὐτῆς θεμελιωτοῦ καὶ μέσα θεῖα, ἔλαβε πλήρη ἐξουσίαν, ἵνα καταρωτίξῃ τὰ ἐαυτῆς μέλη διὰ τοῦ φωτὸς τῆς πίστεως, ἵνα ἀγιάξῃ διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ πνευματικῶς αὐτὰ κυβερνᾷ. Ἐχουσα τὴν πνευματικὴν ταύτην πληρεξουσιότητα ἡ Ἐκκλησία, ἐνεργεῖ μόνον διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ ἐγκαθισταμένων προσώπων, ἅτινα διὰ τῆς ἀδιακόπου ἀποστολικῆς διαδοχῆς ἔλαβον παρὰ Θεοῦ πρὸς τοῦτο τὴν ἐξουσίαν ταύτην. Διὰ τοῦτο εἰς αὐτοὺς καὶ μόνους ἀνήκει τὸ δικαίωμα τοῦ διδάσκειν, ἱερουργεῖν καὶ κυβερνᾶν. Τὸ τοιοῦτον δ' αὐτῶν δικαίωμα εἶναι δικαίωμα θεῖον (jus divinum), διότι τοῦτο πηγάζει οὐχὶ ἐξ ἀνθρώπων, οὔτε δι' ἀνθρώπων (Πράξ. κ', 28. Γαλ. α', 1, Ἐφεσ. δ', 11), ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστι κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐνέργεια αὐ-

¹) Α' πρὸς Κορινθ. ἐπιστ. κεφ. 37.

τῶν εἶναι ἐνέργεια θεία, διότι δι' αὐτῶν ὁ Κύριος καθοδηγεῖ τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, χορηγεῖ αὐτῇ ἐν τοῖς μυστηρίοις τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ κυβερνᾷ αὐτήν. Ἀλλὰ τὰ θεῖα μέσα βεβαίως δὲν ἀποκλείουσι τὰ ἀνθρώπινα μέσα, καὶ ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θεία ἐνέργεια δὲν ἀποβάλλει τὴν ἀνθρωπίνην συνέργειαν, ὥστε τὰ ἀνατρέπειν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων στοιχείων, τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου, ἀρμονίαν, οὐδαμῶς ἐστὶν ἴδιον τοῦ πνεύματος τῆς διδασκαλίας τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Οἱ πιστοί, μὴ ἔχοντες δικαίωμα νὰ ὦσιν ὄργανα θείας ἐνεργείας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ (ἐν τῷ τακτικῷ τῶν πιστῶν ἐκκλησιαστικῷ βίῳ), ὑποχρεούμενοι δὲ μόνον νὰ ἐπωφελοῦνται ἐκ τῶν δεδορημένων αὐτῇ μέσων τῆς θείας χάριτος, συνεργοῦσι δι' ἐκείνων τῶν δυνάμεων καὶ μέσων, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς αὐτοὺς, ἐξίσου μετὰ τῶν ποιμένων, ὡς ἐμπρέπει ἀνδράσι καὶ χριστιανοῖς. Καὶ ὡς ἄνθρωπος μὲν ἕκαστος τῶν πιστῶν κέκτηται φυσικὰς τινὰς δυνάμεις καὶ μέσα, ἅτινα δύνανται νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς κοινὴν ὠφελείαν. Ὡς χριστιανὸς δὲ ἕκαστος φωτίζεται διὰ τῆς ἐνιαίας ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ δύνανται νὰ αὐξήσῃ ἐν τῇ πίστει, ἕκαστος ἀγιάζεται τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ καθίσταται μέτοχος πνευματικῆς ἱερωσύνης¹. Δὲν λέγομεν νῦν ὅτι καὶ ἐκ τῶν ἀπλῶς πιστῶν ἀξιοῦνται τινες ἐνίοτε ἐκτάκτων θείων χαρισμάτων, οἷά εἰσι τὸ χάρισμα τῆς προφητείας, τῆς διδασκαλίας, τῆς θαυματουργίας κτλ., ἐν οἷς πλουσία ἰδίως ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαῖος Ἐκκλησία.

Διὰ τούτων λοιπὸν τῶν μέσων ἕκαστος τῶν πιστῶν δύνανται ἀναμφιδόλως κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐνότητος νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας καλὸν², νὰ προσενέγκῃ ταῦτα εἰς τὸ γενικόν, οὕτως εἰπεῖν, αὐτῆς ταμεῖον καὶ νὰ συνεργήσῃ εἰς τὴν πνευματικὴν αὐξήσιν. Διασαφηνίζομεν τοῦτο διὰ παραδειγμάτων. Ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς θείας ἱερουργίας ὁ ποιμὴν παρίσταται ὡς τὸ ὄργανον τῆς θείας χάριτος, τῆς χορηγουμένης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῖς πιστοῖς πρὸς τὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ ἱερεὺς ἐνεργεῖ κατὰ θεῖον δικαίωμα καὶ μόνον δυνάμει τούτου δύνανται νὰ τελεσιουργήσῃ τὴν θεῖαν ἱερουργίαν. Ἀλλὰ σὺν αὐτῷ πνευματικῶς δύνανται νὰ συνεργήσωσιν ἐν τῇ ἱερουργίᾳ καὶ οἱ λοιποὶ πιστοὶ διὰ τῆς ἐγκαρδίου προσευχῆς, ἥτις συντελεῖ εἰς τὴν εὐεργετικὴν ἐνέρ-

γειαν τοῦ μυστηρίου ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ δεχομένου ταύτην πιστοῦ, καὶ ἐπιβοηθεῖ καὶ αὐτὸν τὸν ἱερουργοῦντα. Ἡ μυστηριώδης ἱερωσύνη (τῶν ποιμένων) φυτεύει καὶ ποτίζει, ἡ δὲ πνευματικὴ ἱερωσύνη (τῶν πιστῶν) συνεργεῖ εἰς τὴν πνευματικὴν αὐξήσιν¹. Εἰς τὸν ποιμένα ἐδόθη τὸ δικαίωμα τοῦ λύειν τοὺς μετανοοῦντας ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν, οἱ λοιποὶ πιστοὶ μόνον νὰ μεσιτεύσωσι δύνανται ὑπὲρ αὐτῶν. Οὕτως οἱ ἐξομολογοῦντες ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ παρουσιάζοντο ὡς μεσιτεύοντες ὑπὲρ τῶν προσπιπτόντων ἐνώπιον τοῦ ἐπισκόπου, ἡ δὲ μεσιτεία αὐτῶν ἦτο σεβαστὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Εἰς τὸν ποιμένα τῆς Ἐκκλησίας ἐδόθη τὸ δικαίωμα τοῦ διδάσκειν καὶ καθοδηγεῖν τὸ ποίμνιον εἰς τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν καὶ εὐσέβειαν καὶ φωτίζειν τὸν νοῦν αὐτοῦ διὰ τοῦ φωτὸς τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας· ἀλλ' ὅμως καὶ οἱ πιστοὶ δύνανται νὰ συνεργώσιν αὐτῷ πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ λόγῳ καὶ παραδείγματι, ἰδίᾳ δὲ ὡς πατέρες καὶ διδάσκαλοι κτλ. Ἐπὶ τέλος δὲ οἱ πιστοὶ συνεργοῦσι καὶ συμπράττουσι μετὰ τῶν ποιμένων διὰ τῶν ἐξ αὐτῶν ἐξαρτωμένων μέσων ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δικαίωμα τοῦτο τῶν πιστῶν, δι' οὗ συμμετέχουσιν εἰς τὰ ἔργα τῆς Ἐκκλησίας, δύνανται νὰ ὀνομασθῇ ἀναφορικῶς πρὸς τὴν θεῖαν τῶν ἱεραρχῶν πληρεξουσιότητα δικαίωμα ἀνθρώπινον (jus humanum). Ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο βεβαίως δὲν δύνανται νὰ κατανοηθῇ ἄλλως, εἰ μὴ ὡς μερὶς τις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας, ἡ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κατ' οὐσίαν δικαιώματος, ὅπερ διανεμήθη μεταξὺ τοῦ ποιμνίου καὶ τῆς ἱεραρχίας, καθότι ἀμφότεραι αἱ τάξεις ὀφείλουσι ταῦτοχρόνως νὰ ἐνεργώσιν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς Ἐκκλησίας· διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐξουσία τῶν ποιμένων καὶ τῶν ποιμαινομένων τὰ δικαιώματα ὡς πρὸς τὴν σύμπραξιν ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς πράξεσιν ἤθελον διακρίνεσθαι ἀπ' ἀλλήλων μόνον κατὰ βαθμὸν καὶ κατὰ τὸ προνόμιον τοῦ κύρους, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τὰς ἐαυτῶν βάσεις, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἐναντίον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐκ τούτων γίνεται λίαν καταφανὲς ἐν ποίᾳ τινὶ σχέσει θεόν νὰ εὐρίσκωνται τὰ δικαιώματα τῶν πιστῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύμπραξιν αὐτῶν εἰς τὰ ἔργα τῆς πίστεως, πρὸς τὰ δικαιώματα τῶν ποιμένων καὶ ἐπισκόπων τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὅσον ἐν τῇ ἡθικῇ ζωῇ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀνθρώπων, οὕτω καὶ ἐν ταῖς πράξεσι τῆς καθόλου Ἐκκλησίας τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον δὲν δύνανται νὰ ἔχῃ ἀπόλυτον καὶ ἀβυσπύστατον σημασίαν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν θεῖαν, διὰ τοῦτο ὀφείλει νὰ ὑπο-

¹) Α' Πέτρ. 6', 9. ε. 3. Ἀποκλ. ε. 9, 10. Εἰρην. κατὰ αἶρ. βιβλ. 8' 20. Ἰουστίν. διαλ. πρὸς Τρύφ. 334. Τερτυλ. περὶ προσευχ. 28. Ὁρθ. ὁμολ. μέρ. Α', ἐρωτ. 108.

²) August. contra lit. Petil. c. 92.

³) P. de Marca diss. de -discrim. cler. et laic. 11, 8.

τάττηται εἰς αὐτὴν καὶ μόνον νὰ συνεργῇ. Ἐὰν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ Ἐκκλησία ἄνευ τῆς ἱεραρχίας ἐν τῇ κυρίᾳ τῆς λέξεως σημασία¹, δηλόν, ὅτι τὰ τοῦ ποιμανίου δικαιώματα τοῦ συνεργεῖν ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς πράξεσι καὶ ἐνεργείαις ἀνάγκη νὰ περιορισθῶσιν ὑπὸ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς ἱεραρχικῆς ἐξουσίας καὶ ἡ συνέργεια αὐτοῦ νὰ εὐρίσκηται ἐν ἐξαρτήσει ἀπὸ τῆς ἐνεργείας τῆς ἱεραρχίας, ἐν ᾧ δὲν δύναται νὰ συμβῇ τὸ ἐναντίον, τοῦτέστι τὰ δικαιώματα τῶν ποιμαινόμενων. Αὐτὸ τοῦτο πρέπει νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῆς σημασίας τοῦ κύρους ἀμφοτέρων τῶν τάξεων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ ἐνέργεια τῶν ἱεραρχῶν ἐν αὐτῇ ὡς προσώπων παρὰ Θεοῦ ἐγκατασταθέντων ὁργάνων θεῶν ἐνεργειῶν καὶ πράξεων ἔχει κύρος θεῶν· διὰ τοῦτο ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τὴν ὁμόθυμον φωνὴν καὶ ψῆφον τῶν ποιμένων αὐτῆς ἐν τοῖς ἔργοις τῆς πίστεως καὶ τῆς εὐσεβείας κέκτηται τὸ ἀλάσθηστον (ἐν ταῖς οἰκουμενικαῖς λόγου χάριν συνόδοις), ὅπερ ἐστὶ θεῶν γνῶρισμα· ἡ δὲ ψῆφος τῶν ποιμαινόμενων ἔχει ἐν ταῖς τοιαύταις ἐκκλησιαστικαῖς πράξεσιν ἐξωτερικὴν μόνον σημασίαν καὶ κύρος ἀνθρώπινον.

Ὁμ. Γ. Ι.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΜΙΘΡΙΔΑΤΗΝ.

(Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε ἀριθ. 17).

Καίπερ δὲ κατάκρδα ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκίᾳ ταύτῃ τοῦ υἱοῦ διαγωγῇ λυπηθεὶς, ὁμοῦ συνεχώρησε τὸ ἔγκλημα· ἀλλ' ὁ τὸ ἔγκλημα διαπράξας υἱὸς, τὴν τοῦ πατρὸς μετάνοιαν φοβούμενος συνωμοτεῖ καὶ αὐθις, ἀνακλινοῦν εἰς τὸν στρατὸν τὰ παράβολα τοῦ πατρὸς βουλευόμενος, οἰκειοῦται τοὺς μάλιστα ἀποδοκιμαζόντας ταῦτα φυγάδας Ῥωμαίους, διεγείρει τοῦτε περὶ τοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ γενικὴν ἀποστασίαν. Ἐγερθεὶς ἐκ τῶν κραυγῶν ὁ Μιθριδάτης προσέπνευσε μὲν εὐθὺς, ὅπως ἐπαναγάγῃ εἰς τὸν στρατὸν τὴν πειθαρχίαν· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ εἰ πιστοὶ ἐγκαταλιπόντες αὐτὸν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς ἐναντίους, αὐτὸς δὲ μόλις ἐκφυγὼν ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἀνάκτορα. Οἱ ἐπαναστάντες τότε,

ἀναγορεύσαντες βασιλεῖα τὸν Φαρνάκην, προχωροῦσι κατὰ τοῦ Μιθριδάτου, πολλὰ ἐπιφέροντες κατ' αὐτοῦ ἐγκλήματα· ὁ δὲ, ἀφ' ὑψηλοῦ πύργου τὰ γινόμενα ὁρῶν, πέμπει πρὸς Φαρνάκην ἄλλους ἐπ' ἄλλους αἰτούμενος ἀσφαλῆ ἀποχώρησιν· ὡς δὲ οὐδεὶς ἐπ' ἀνήρχετο, ἀπεφάσισεν ἀμεταθέτως ν' ἀποθάνῃ, ὅπως προφυλάξῃ ἑαυτὸν τῆς εἰς Ῥωμαίους ἐκδόσεως. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἀπὸ τοῦ περὶ τὰ ἀνάκτορα τεύχους ὠνείδισε πικρῶς τὸν ἀγνώμονα υἱὸν, κατηράσατο αὐτοῦ φρικτὰς ἀρὰς καὶ ἐπεκαλέσατο τὴν τιμωρίαν τῶν θεῶν, οἷς ἠϋζατο νὰ χάρισωσι τῷ Φαρνάκῃ υἱοὺς ὁμοίους αὐτῷ. Εἴτα δὲ, εὐχαριστήσας καὶ πέμψας εἰς τὸν νέον βασιλεῖα τοὺς ἐν ταῖς εὐτυχίαις καὶ ταῖς δυστυχίαις πιστοὺς αὐτῷ παραμείναντας καὶ τιμίως ὑπηρετήσαντας, εἰσέρχεται εἰς τὸν γυναικωνίτην καὶ λαβὼν κινρᾶ ὅπερ αἰ συνεπήγετο περὶ τῷ ξίφει φάρμακον· αἱ δύο θυγατέρες αὐτοῦ Μιθριδατὶς καὶ Νύσσα, ἤδη μεμνηστευμέναι τοῖς βασιλεῦσι τῆς Αἰγύπτου καὶ Κύπρου, ἰκετεύουσι νὰ προαποθάνωσι καὶ ἐμποδίζουσι τὸν πατέρα πίνοντα, ἕως ἐνέδωκε, πιῶσαι δὲ τοῦ θανατηφόρου πόματος, προαπέθανον, ὡς ἐπόθουν. Τότε πίνοντας καὶ τοῦ Μιθριδάτου, δυστυχῶς δὲν ἐνήργησε τὸ φάρμακον ἐπὶ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ ἐκ νεότητος ἐν ἔξει δηλητηρίων γεγεννημένης κράσεως αὐτοῦ· ὅθεν ἐδέησε νὰ προσφύγῃ εἰς τὸ ἴδιον ξίφος· ἀλλ' οὐδὲ τοῦ ξίφους τὸ ποθούμενον παρασχόντος, ἀποτείνεται πρὸς Βίτοιτον, ἀξιωματικὸν αὐτοῦ Γαλάτην, δεόμενος νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργον ἐκεῖνος, παρασχὼν τὸ τελευταῖον δεῖγμα τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως καὶ προφυλάξας τὸν ἐπὶ πολὺ τηλικαύτης ἀρχῆς αὐτοκράτορα καὶ βασιλεῖα ἀπὸ τῆς ποιμπῆς τοῦ θριάμβου, ἀφ' οὗ αὐτὸς κατέστησε δι' ἧς ἐποίητο καταχρήσεως φαρμάκων καὶ ἀντιδότων ἀδρανὲς τὸ φάρμακον, προτιθέμενος ἀνοήτως νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τῶν ἄλλων φαρμάκων, χωρὶς νὰ προβλέψῃ τὸ χάκιστον καὶ σύνοικον τοῖς βασιλεῦσι φάρμακον, τὴν ἀπιστίαν στρατοῦ, παίδων καὶ φίλων. Ὁ Βίτοιτος οἰκτείρας ἀπήλλαξε τοῦ ζῆν τὸν Μιθριδάτην (63 π. Χ.), ὅστις τὰ πλεῖστα τοῦ μακροῦ αὐτοῦ βίου ἔτη διῆλθε κατὰ Ῥωμαίων βουλευόμενος καὶ πολεμῶν.

Ἡ τοῦ θανάτου τοῦ Μιθριδάτου ἀγγελία, πεμφθεῖσα παρ' αὐτοῦ τοῦ Φαρνάκου, εἶρε τὸν Πομπηῖον ἐπερχόμενον εἰς Πέτραν τῆς Ἀραβίας. Ἀπ' αὐτοῦ ὁ στρατὸς μεγίστην ἡσθάνθη ἐπὶ ταύτῃ χαρὰν, καὶ ἔθυσεν εὐχαριστήρια, ὅπως καὶ οἱ ἐν Ῥώμῃ, εὐαγγέλια ἐορτάσαντες, ὡς ἀπὸ μεγάλου ἀπαλλαγέντες ἐχθροῦ. Ὁ Πομπηῖος ἀνέβη εἰς Πόντον καὶ Ἀμισόν. Ἐκεῖσε αὐτὸς ὁ Φαρνάκης πλεύσας μετὰ πολλῶν δώρων ἐκόμισε τὸν τοῦ πατρὸς νεκρὸν τῷ Πομπηῖῳ, ὁ δὲ δεξάμενος οὐ μόνον διέταξεν, ἀλλὰ

¹) Χωρὶς τούτων (τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων) Ἐκκλησία οὐ καλεῖται (Ἰγνατ. ἐπιστ. πρὸς Τραλλ. 2.) Ecclesiae ratio decurrit, ut ecclesia super episcopos constituantur, et omnis actus ecclesiae per eosdem praepositos gubernetur (Κοπρ. ἐπιστ. 27). — Χωρὶς αὐτοῦ (τοῦ ἐπισκόπου) μὴ δύνασθαι μήτε ἐκκλησίαν ἢ χριστιανόν τινα ἢ εἶναι ἢ ὅλως λέγεσθαι (Γραμ. Ἀνατ. Πατρ. ἀρθ. 10).